

Regionale Energiestrategie zeeland

Participatieaanpak RES Zeeland

RES 2.0

Inleiding.....	2
1. Achtergrond.....	3
Participatieafspraken RES 1.0	3
Bouwsteen Participatie en Communicatie.....	3
Werkblad Participatie	4
Werksessies RES-participatie	4
2. RES-Participatie.....	5
Zeeuwse visie op RES-participatie:	5
Verschil tussen beleid en project, tussen regionaal en lokaal	5
Toegankelijke participatie.....	5
De participatieladder	5
Goede participatie	6
3. Lokaal eigendom.....	7
Financiële participatie	7
4. Rolverdeling ZEA en gemeenten	7
5. Beleidsparticipatie RES	8
Participatieonderwerpen	9
Doelstelling.....	9
Uitgangspunten RES beleidsparticipatie	9
Participatiemomenten/-activiteiten.....	9
6. Projectparticipatie RES	11
Kennisdelen projectparticipatie	11
Voorwaarden lokale energie-initiatieven.....	11
Uitgangspunten RES-projectparticipatie	12
Participatiemomenten.....	12
7. Evaluatie RES-participatie	13
8. Participatie en wetgeving	13
Bijlage I Participatiemiddelen	14
Bijlage II Stakeholders.....	15
Bijlage III Opbrengst werksessie RES-participatiestrategie 2 februari 2023.....	16
Bijlage IV Opbrengst werksessie RES-participatiestrategie 23 maart 2023.....	18

Inleiding

Deze participatieaanpak is deels visie en deels strategie. Met de directe stakeholders van het Zeeuws Energieakkoord (ZEA) hebben we de uitgangspunten voor goede participatie bij de totstandkoming van RES-beleid en voor de uitvoering van projecten voor duurzame opwek bepaald. Voor een succesvolle energietransitie in Zeeland moeten we het maatschappelijk draagvlak vergroten. Mee (kunnen) doen is daarbij van essentieel belang. Met deze aanpak willen we vorm en inhoud van participatie optimaliseren. Daarbij zijn we vooral op zoek gegaan naar hoe we het beste met elkaar en met de omgeving kunnen samenwerken.

Deze participatie-aanpak heeft betrekking op 3 soorten RES-activiteiten (beleid en projecten): beleid dat de RES-organisatie (ZEA) zelf opstelt, activiteiten die het ZEA samen met andere partijen of overheden voorbereidt en uitvoert, en beleid en projecten die de verantwoordelijke overheid (vaak de gemeente) zelf plant en uitvoert. In alle gevallen is deze participatie-aanpak er om, waar relevant, bestaand participatiebeleid aan te vullen of te versterken.

Doel is ervoor te zorgen dat alle RES-gerelateerde Zeeuwse participatietrajecten op basis van dezelfde uitgangspunten plaatsvinden en voor inwoners in alle gemeenten herkenbaarder en toegankelijker worden. Uiteindelijk geeft deze notitie slechts richting, het inrichten en uitvoeren van een participatieproces blijft maatwerk en de verantwoordelijkheid van de opdrachtgever (RES-regio, gemeente en/of uitvoerder).

Waarom deze aanpak?

Het participatieve deel van de RES 1.0 was nog beperkt. Mede door de invoering van de Omgevingswet (1 januari 2024) en de uitvoering van energieprojecten, wordt participatie de komende jaren belangrijker. Er is dus een uitgebreidere aanpak van participatie nodig.

Leeswijzer

Deze aanpak gaat eerst in op wat er tot nu aan participatie gedaan is binnen de RES. Dan volgt een beschrijving van wat we in Zeeland verstaan onder participatie bij energie-gerelateerd beleid en projecten voor duurzame opwek. De rol van ZEA en de gemeenten wordt beschreven, en vervolgens de uitgangspunten voor beleidsparticipatie en projectparticipatie. Uiteindelijk gaan we in op hoe we evalueren en wat de actuele wettelijke context is.

1. Achtergrond

In 2020 is de eerste Zeeuwse regionale energiestrategie (RES 1.0) door het samenwerkingsverband ZEA opgesteld en door de gemeenteraden, Staten en het Algemeen Bestuur van het waterschap bestuurlijk vastgelegd. De RES 1.0 is 'participatief' tot stand gekomen: een groot aantal partners en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, overheden en inwoners werkten mee. Nu de RES 1.0 in uitvoering is, werkt het ZEA aan de volgende versie van de RES: de RES 2.0 waarvan deze notitie onderdeel is.

We borduren voort op onder meer de gezamenlijke afspraken uit de RES 1.0, de bouwsteen Participatie & Communicatie RES 2.0 en het werkblad participatie van het Nationaal Programma RES (Handvaten voor het organiseren van participatie op weg naar RES 2.0). Maar de belangrijkste input komt van een tweetal werksessies met Zeeuwse vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, overheden en inwoners. Centraal bij deze werksessies stond de vraag: "welke spelregels (kaders en uitgangspunten) voor participatie zijn nodig voor de uitvoering van de RES in Zeeland?".

Participatieafspraken RES 1.0

In oktober 2020 is de RES 1.0 opgeleverd. Deze is ontwikkeld met een groot aantal partners en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, overheden en inwoners. In de RES 1.0 maakten de RES-partijen al samen afspraken over participatie in de uitvoering van de RES 1.0 en de totstandkoming van de RES 2.0. Deze afspraken zijn:

- Marktpartijen en andere belangenorganisaties nemen blijvend deel aan de relevante sectortafels van de RES
- ZMf organiseert kennisbijeenkomsten om inwoners en politiek bewust te maken van ecologische en ruimtelijke aspecten van de RES
- Marktpartijen presenteren best practices op het gebied van landschappelijke inpassing en meervoudig landgebruik
- Zeeuwind bevordert financiële vormen van burgerparticipatie in wind-, zon- en aardgasvrije projecten
- We passen de zonneladder van de Natuur- en Milieufederaties toe
- Overheden voeren beleid om bijdragen en ideeën van burgers en lokale bedrijven, liefst zo vroeg mogelijk, in het proces mee te nemen.

Bouwsteen Participatie en Communicatie

In september 2022 vond de Energiedialoog RES 2.0 plaats. Tijdens deze dialoog zijn de volgende onderwerpen uit de bouwsteen RES 2.0 Participatie en Communicatie besproken:

- *Participatie in de ontwikkeling van de RES*
- Brede betrokkenheid van inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties, volksvertegenwoordigers en anderen, gebruikmakend van het netwerk de RES. Speciale aandacht voor kinderen en jongeren.
- *Participatie in de uitvoering van de RES*
De reeds ontwikkelde toolkit participatie (Energieke Gemeente) voor gemeenten zal worden ingezet bij de participatie van inwoners en stakeholders. Gemeenten ontwikkelen kaders voor hun burgerparticipatie.

We ontwikkelen gezamenlijk aanvullende kaders voor participatie over RES-thema's: Wat willen we bereiken? Wie willen we betrekken? Waar komen inwoners in het verhaal voor? Wanneer is iets participatie?

- *Lokaal eigenaarschap van duurzame energieprojecten*
Concretiseren van ambities voor lokaal eigenaarschap en onderzoeken of verankering in (lokaal) beleid nodig is.

De aanwezigen benadrukten dat het goed is om participatie dichtbij de inwoners te organiseren (de wijk ingaan) en het belang van het betrekken van jongeren bij de energietransitie. Daarnaast gaven zij aan dat het goed zou zijn om participatie niet alleen rond energie te organiseren maar om bij participatie meerdere opgaven gebiedsgericht te combineren.

Werkblad Participatie

De RES-participatieaanpak voor Zeeland volgt in grote lijnen het werkblad Participatie van het Nationaal Programma NPRES (Handvaten voor het organiseren van participatie op weg naar RES 2.0). Hierin staat o.a.: het waarom van participatie; de verschillende soorten participatie; de wettelijke context en de verhouding tot het democratisch besluitvormingsproces. Daarnaast geeft het werkblad tips voor o.a. inclusiviteit, gebiedsgericht werken, afstemming en het organiseren van goede participatie, en een lijst participatiemiddelen (zie Bijlage I).

Werksessies RES-participatie

Op 2 februari 2023 vond een eerste werksessie over de RES-participatie plaats. Voorafgaand aan deze werksessie heeft het RES-kernteam een stakeholdersanalyse uitgevoerd. Aan de hand van de Ringen van Invloed (methode Factor C) is gekeken wie van de stakeholders in deze fase mee zou moeten denken over de visie (zie Bijlage II). Uiteindelijk hebben ruim 20 mensen meegedacht over de spelregels voor goede participatie bij de uitvoering van de RES in Zeeland. Tijdens de werksessie spraken we plenair over beleidsparticipatie (op RES-niveau). De belangrijkste opbrengsten zijn verwerkt in het vervolg van deze visie (zie ook Bijlage III). De conceptvisie is op 23 maart 2023 voorgelegd aan de stakeholders (de genodigden van de eerste sessie en de ambtenaren duurzaamheid, communicatie en participatie van gemeenten en provincie). Tijdens deze sessie is algemene feedback op het concept opgehaald en is verder gesproken over lokaal eigendom en rolverdeling RES organisatie en gemeenten. De volledige opbrengst van de tweede werksessie is te vinden in Bijlage IV.

2. RES-Participatie

Zeeuwse visie op RES-participatie:

‘Zonder participatie geen energietransitie. In Zeeland organiseren we participatie bij de totstandkoming van energiebeleid en de uitvoering van energieprojecten. Dat doen we niet alleen omdat het moet, maar vanuit de overtuiging dat beleid en projecten met goede participatie meer energie opleveren voor de omgeving’.

Met die visie geven we in Zeeland vorm aan een belangrijk motto uit het Klimaatakkoord, namelijk ‘Iedereen kan meedoen’. We bedoelen daarmee dat maatschappelijke partners, ondernemers, overheden en inwoners zowel kunnen participeren in de totstandkoming van het beleid (op regionaal of lokaal niveau) als ook daadwerkelijk kunnen participeren door (financieel) voordeel te hebben van, of eigenaar te zijn van, een lokaal energieproject.

Verskil tussen beleid en project, tussen regionaal en lokaal

In de RES maken we onderscheid tussen beleidsparticipatie en projectparticipatie. Beiden kunnen zowel op regionaal (Zeeland-breed) als op lokaal niveau (binnen de gemeente) plaatsvinden. Zo kunnen mensen betrokken zijn bij de totstandkoming van de RES 2.0 (regionaal beleid) of bij plannen voor de warmtetransitie in de eigen wijk (lokaal beleid). En je kunt meedenken over de locatiekeuze en plannen voor een windproject in je gemeente (projectparticipatie), maar ook daadwerkelijk meedelen in de uiteindelijke opbrengst van dat windpark (financiële participatie).

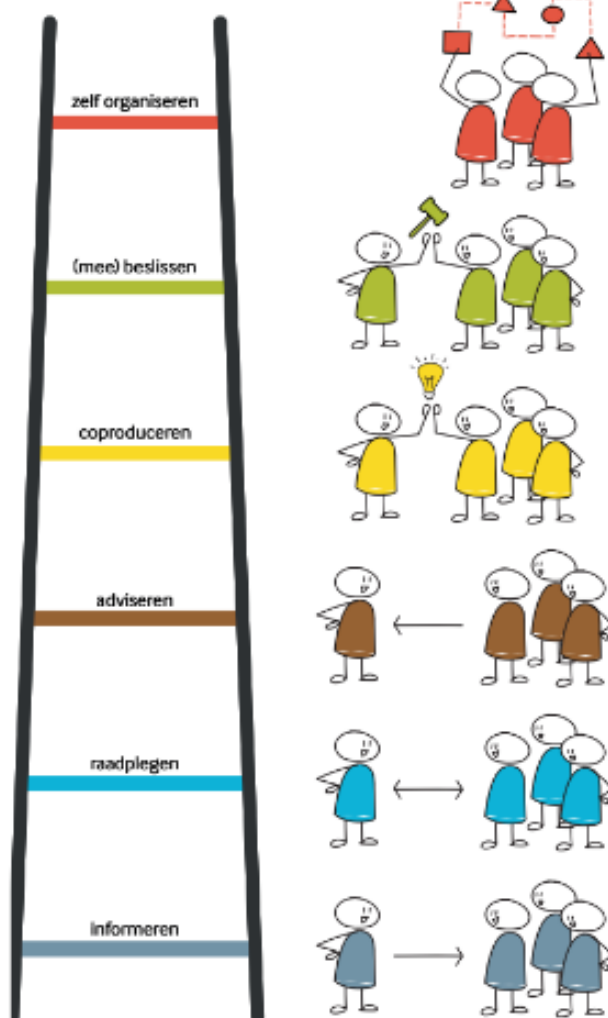
Toegankelijke participatie

Energiebeleid en energieprojecten zijn vaak abstract, gecompliceerd en technisch. Toch willen we in Zeeland graag een energietransitie die kan rekenen op een zo groot mogelijk maatschappelijk draagvlak. Daarom is het belangrijk om steeds te zoeken naar manieren om zoveel mogelijk mensen te betrekken. En ervoor te zorgen dat participatie toegankelijk is. Dat doen we in Zeeland door de taal van de doelgroep te spreken, aan te sluiten op het bestaande kennisniveau en de belevingswereld van de doelgroep, waar nodig mensen op te leiden en te coachen, grote abstracte onderwerpen te vertalen naar kleinere concrete onderwerpen waar mensen over mee kunnen denken, en per participatietraject steeds van tevoren goed af te spreken op welke manier welke doelgroep wil en kan participeren.

De participatieladder

De participatieladder is een model dat je kunt gebruiken om te bepalen op welke manier een doelgroep participeert. Veel gemeenten werken al met de participatieladder en hebben in hun participatiebeleid kaders gesteld voor participatie. Waar het gaat om energie(transitie)beleid over locaties van duurzame opwek, beslissen in gemeenten uiteindelijk altijd de gemeenteraden. Bij regionaal beleid zijn dat de gemeenteraden, Provinciale Staten en Algemeen Bestuur van waterschap. Dat doen zij op basis van input van de omgeving, die geraadpleegd wordt, adviseert, of soms coproduceert.

Participatieladder

Participatie bij energieprojecten gaat soms verder doordat inwoners soms vanuit een eigen initiatief een energieproject opzetten, eigenaar zijn of direct van de opbrengsten profiteren.

De mate waarin men mee kan doen verschilt per beleidsproces of project. Van simpelweg betrokken zijn door goed geïnformeerd te worden tot het daadwerkelijk zelf een project initiëren. Welke manier van participeren tot de beste resultaten leidt ligt aan veel factoren. Bij elke beleidsvorming en elk project moet gekeken worden welke mate van participatie passend is, in welke fase en voor welke doelgroep. Doel is altijd om uit te komen op zo breed mogelijk gedragen keuzes. Het gaat dan om RES-keuzes voor de opwekking van duurzame elektriciteit, warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde infrastructuur.

Goede participatie

De meeste Zeeuwse overheden hebben participatievoorwaarden vastgelegd in hun eigen beleid. Deze voorwaarden gelden vanzelfsprekend ook voor participatie bij de totstandkoming van energiebeleid of bij een energieproject.

Vanuit het ZEA vinden we participatie goed als:

- Er een participatieplan is
- Dat plan is opgesteld en afgestemd met stakeholders
- Er een bestuurlijk besluit is over het participatieproces
- De belangen van alle stakeholders inzichtelijk en erkend zijn
- Stakeholders voldoende informatie hebben om een goede bijdrage te kunnen leveren
- Hun inbreng serieus meeweegt
- Ze achteraf horen hoe hun inbreng is gewogen of heeft doorgewerkt.

3. Lokaal eigendom

In de RES staat dat we in Zeeland streven naar minstens 50% lokaal eigendom van duurzame opwek. Lokaal eigendom betekent dat de omgeving daadwerkelijk eigenaar is van een energieproject. De omgeving houdt dus zeggenschap over plannen en uitvoering en bepalen samen hoe de lusten en lasten, en de opbrengsten, verdeeld worden.

In Zeeland spreken we van lokaal eigendom wanneer de omgeving bij een project doorslaggevend zeggenschap heeft in bedrijfsvoering en (bestemming van) resultaten. Dit kan per project, per type omgeving en per gemeente verschillen. Met 'streven' bedoelen we in Zeeland dat bij elk project een inspanningsverplichting geldt om te kijken hoe minstens 50% lokaal eigendom mogelijk is. Belangrijke aandachtspunten bij het bepalen van de vorm van lokaal eigendom bij een project:

- **Inclusie**
Niet alleen de mensen die het kunnen betalen profiteren mee maar ook kwetsbare doelgroepen
- **Rendement**
Hoeft niet altijd financieel te zijn kan ook in voorzieningen voor de omgeving of goedkope elektriciteit. We maken gebruik van een 'risicoladder', zodat altijd duidelijk is welk rendement tegenover welk risico staat
- **Belangenafweging**
Wettelijke eisen voor participatie mogen geen rem zijn op regionale energietransitie
- **Overleg**
Bespreek keuze participatievorm met inwoners maar ook met vertegenwoordiging van inwoners (dorpsraden, wijkraden, ...)

Financiële participatie

Een andere manier van participeren is puur financieel. Omwonenden zijn geen eigenaar maar doen financieel mee aan een project. Het project zelf blijft eigendom van de ontwikkelaar of de opdrachtgever. Omwonenden hebben geen zeggenschap maar ontvangen wel rendement over de investering. Er zijn meerdere vormen van financiële participatie mogelijk: mede-eigenaarschap (via een energiecoöperatie), financiële deelneming via aandelen of obligaties in een wind- of zonneproject, een omgevingsfonds (een deel van de opbrengst wordt ingezet voor de omgeving voor bijvoorbeeld natuurontwikkeling of voorzieningen) of een omwonendenregeling waarmee omwonenden bijvoorbeeld korting op stroom krijgen of geld voor investeringen in het verduurzamen van hun woning.

4. Rolverdeling ZEA en gemeenten

De RES-organisatie (ZEA) is het samenwerkingsverband met als initiatiefnemers netbeheerder Stedin, Impuls Zeeland, Provincie Zeeland, Vereniging van Zeeuwse Gemeenten en Waterschap Scheldestromen. Samen met maatschappelijke organisaties, ondernemers en inwoners werken zij aan de energietransitie in Zeeland. In deze participatienotitie hebben we het over participeren in energie-gerelateerd beleid en projecten die voortkomen uit de RES. En over projecten die los van de RES, in samenwerking worden voorbereid en uitgevoerd.

In deze 2.0 fase van de RES ligt het zwaartepunt van zowel beleid als projecten op lokaal (gemeentelijk) niveau. Dat is ook waar de meeste participatie plaatsvindt. Het ZEA ziet de rolverdeling tussen de gemeenten en de RES-organisatie als volgt:

De Zeeuwse gemeenten zorgen voor:

- Participatietrajecten bij energieprojecten binnen de gemeentegrenzen
- Samenwerking met buurgemeenten bij gemeentegrensoverschrijdende energieprojecten
- Afspraken met buurgemeenten, voorafgaand aan de start van participatietrajecten, over het betrekken van inwoners in de grensgebieden van hun gemeente
- Borging van dit streven in het gemeentelijk duurzaamheidsbeleid
- Integratie van de RES-onderwerpen in bestaande en nieuwe participatietrajecten (bijvoorbeeld gebiedsvisies)
- Input en coördinatie van lokale kennis- en inspiratiesessies

De RES-organisatie (ZEA) zorgt voor:

- Participatie bij de totstandkoming van de RES (2.0 en volgende RESsen)
- Participatie over specifieke regionale RES-onderwerpen
- Hulp aan gemeenten bij organisatie van (gemeente- of provinciegrens-overstijgende) participatietrajecten
- Integratie van RES-onderwerpen in relevante bestaande of nieuwe regionale participatietrajecten
- Afstemming, kennisdeling en ervaringsuitwisseling tussen lokale participatieactiviteiten onderling en tussen lokale en regionale participatieactiviteiten
- Ondersteuning bij participatie-gerelateerde vragen van gemeenten (de ontwikkeling van participatietools, kennisdelen, etc.)
- Informeren en meenemen gemeenteraden (inhoudelijk RES)
- Linking pin richting Nationaal Programma RES (NPRES)
- Ontsluiten participatiekennis bijvoorbeeld via Participatienetwerk Zeeland
- Hulp bij opstellen participatievoorwaarden bij lokale gunningscriteria

5. Beleidsparticipatie RES

Beleidsparticipatie vindt dus plaats op regionaal (Zeeland-breed |) en lokaal (gemeente) niveau. Ook kan het zijn dat er participatie plaats vindt wanneer er beleid gemaakt wordt dat meerdere gemeenten raakt. Voor de uitvoering van de RES 1.0 en de realisatie van de RES 2.0 (en volgende RESsen) is maatschappelijk draagvlak belangrijk. De keuzes die in de RES gemaakt worden hebben een grote impact op de Zeeuwse leefomgeving. Daarom moeten inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers betrokken worden, ook op regionaal beleidsniveau. Zij kennen de regio en met hun inbreng wordt de (uitvoering van de) RES beter. Daarnaast willen we in Zeeland optimaal gebruik maken van de kennis en onderzoekscapaciteit van HZ University of Applied Sciences, UCR en Scalda.

Nu staat de RES nog ver af van de meeste Zeeuwen. Maar inwoners en ondernemers beginnen in hun directe leefomgeving wel de impact te zien van de regionale keuzes. Mede door de huidige ontwikkelingen in de energiesector is het onderwerp nu ook relevanter. Voor het vervolg van de RESsen gaat ZEA specifiek zoeken naar manieren om inwoners ook direct te betrekken (en niet alleen via vertegenwoordiging).

Participatieonderwerpen

Participatie op RES-beleidsniveau kan gaan over veel onderwerpen, waaronder energiemix, zoekgebieden, kaders voor de opwek van zonne- of windenergie (zoals de zonneladder), gemeentegrensoverschrijdende projecten (bijvoorbeeld bij regionale restwarmteoplossingen), of alternatieven voor zon en wind. De uitkomsten van de participatie vinden hun weg in de RES 2.0 en verder.

Doelstelling

Met participatie willen we zorgen voor grotere maatschappelijke acceptatie van energiebeleid. We realiseren ons dat meedenken op beleidsniveau abstract kan zijn waardoor participeren niet voor iedereen aantrekkelijk is. In de komende fase zijn op regionaal en lokaal niveau participatietrajecten nodig die focussen op kleinere onderdelen van de RES en daar zoveel mogelijk mensen bij te betrekken. Dat kan groot (Zeeuws-brede energiedialoog) maar ook klein door een vraag in een bestaande enquête, een poll op de gemeentelijke website, etc.

Uitgangspunten RES beleidsparticipatie

Alle beleidsparticipatietrajecten moeten vanzelfsprekend voldoen aan de RES-voorwaarden voor goede participatie. En voor deelnemers aan beleidsparticipatie moet het steeds duidelijk zijn dat:

- bij energiebeleid zijn de gemeenteraden (en op regionaal niveau in combinatie met de Staten en het Algemeen Bestuur van het waterschap) altijd eindbeslisser
- dat het gaat over hoe en waar (met als basis de opgave 55% CO₂-uitstootreductie in 2030).

Voor RES beleidsparticipatie (regionaal en lokaal) gelden de volgende uitgangspunten:

- Tijd voor een professioneel participatietraject
- Participatie is altijd maatwerk
- Vroeg in het beleidsproces
- Open gesprek
- Iedereen kan in principe meedoen
- Helder wat je waar van mag vinden
- Eerlijke terugkoppeling
- Participatie voldoet aan de RES-voorwaarden voor goede participatie

Participatiemomenten/-activiteiten

Omdat we in Zeeland blijvend in gesprek willen met inwoners over de energietransitie, zijn er participatieactiviteiten die we continu, of op reguliere basis, organiseren. Waarbij we, vanaf nu, veel meer focus gaan leggen op het daarbij betrekken van een zo divers mogelijke groep inwoners, ondernemers en organisaties en het verhogen van de frequentie. En om de discussie toegankelijker te maken zullen we vaker onderwerpen uit de RES lichten waarvoor we aparte participatieactiviteiten organiseren. Daarvoor gebruiken we tot nu toe de volgende bestaande en nieuwe participatiemomenten/-activiteiten:

- *RES Programma's*
In de Programma's (voorheen de sectortafels) zijn maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, ondernemers en energiecoöperaties vertegenwoordigd. De werkgroepen komen gemiddeld 2 keer per jaar bijeen en/of organiseren een informatiesessie.

- *Energiedialogen*
Jaarlijks organiseert de RES live Energiedialogen en livestreams over de voortgang van de RES (bijv. RES 2.0 in september 2022) en over specifieke onderwerpen voor verschillende doelgroepen en bestuurders.
- *Jongerendenktank Jouw Zeeland*
Regelmatig worden energie-gerelateerde onderwerpen voorgelegd aan de jongerendenktank (o.a. Energiedialoog RES 2.0 in november 2022).
- *Onderzoek Leven in Zeeland*
Energietransitie gerelateerde vragen zijn vast onderdeel van het vierjaarlijkse onderzoek onder van de HZ University of Applied Sciences over de kwaliteit van leven in Zeeland (Leven in Zeeland 2021, Zeeuwse inwoners en de energietransitie).
- *RES-Participatie werksessies*
Bij de totstandkoming van de RES worden werksessies voor stakeholders georganiseerd om te praten over de visie op participatie bij de RES (voor de RES 2.0 was dit op 2 februari en 23 maart 2023). Deze participatievisie is daar het resultaat van.

Daarnaast willen we de mogelijkheden onderzoeken van:

- Een RES roadshow (on- en offline)
- Inzetten wijk- en dorpsraden voor delen en ophalen informatie en feedback op RES beleid
- Ondernemersbijeenkomsten (bij voorkeur aansluiten bij bestaande)
- Burgerberaad (op gemeenteniveau) of digitale enquêtes over energietransitie
- Onderwijschallenges voor jongeren
- Showcasen van voorbeeldprojecten binnen gemeenten en bij ondernemers (werkbezoeken gemeenteraden)
- Denktank energie voor ondernemers

6. Projectparticipatie RES

Projectparticipatie is het betrekken van inwoners en ondernemers bij de ontwikkeling en realisatie van een specifiek wind- of zonproject in de directe omgeving. Bijvoorbeeld door met elkaar te bepalen welke locatie geschikt is, wat de hoogte van een windturbine of zonnepark mag zijn, hoe het project past binnen de omgeving. Maar ook hoe er invulling gegeven wordt aan 50% lokaal eigendom. Dus wie ontvangt welke vergoeding, welke keuzes maken we voor financiële participatie en hoe verdelen we lusten en lasten?

Ons streven is om in alle Zeeuwse gemeenten mensen zoveel mogelijk mee te laten denken over projecten in hun directe omgeving. En dat uiteindelijk 50% van de projecten lokaal eigendom is.

Kennisdelen projectparticipatie

Voor de reeds gerealiseerde, en actuele, zon- en windprojecten, zijn al een aantal participatieprocessen doorlopen, zowel in Zeeland als daarbuiten (landelijke expertpool Participatie RES). Soms georganiseerd door de gemeente, soms door de uitvoerder en soms samen. Het is goed om samen te kijken op welke manier we die kennis het beste kunnen delen tussen de Zeeuwse gemeenten.

Voorwaarden lokale energie-initiatieven

De energietransitie wordt steeds zichtbaarder in de omgeving. Iedereen krijgt te maken met projecten in zijn omgeving. Het aantal projecten dat gerealiseerd wordt op basis van lokaal initiatief is in Zeeland nog klein. Dit komt deels doordat mensen niet weten wat er allemaal mogelijk is. Maar ook omdat lokaal niet altijd de kennis en skills aanwezig zijn om projecten van begin tot einde te realiseren of om daarbij op de juiste momenten hulp in te schakelen. Voor een breedgedragen energietransitie zal dat moeten veranderen. Daarvoor is nodig dat:

- De RES-regio Zeeland en de 13 gemeenten lokale energie-initiatieven stimuleren en inspireren.

Gemeenten organiseren energie-inspiratiesessies waarbij initiatiefnemers en betrokkenen van 'succesvolle' initiatieven (zonnepark Koudekerke, Stroomversnellers, etc.) hun verhaal vertellen en er praktische informatie gegeven wordt over de te volgen stappen, waar kennis vandaan gehaald kan worden, welke subsidies mogelijk zijn, etc.

Daarnaast zorgen RES-regio en gemeenten dat inwoners ook daadwerkelijk de kennis en skills hebben om een initiatief te nemen en tot een goed einde te brengen. Te denken valt aan informatie, opleiding en coaching.

Voor alle lokale energie-initiatieven gelden wettelijke regels en hebben we te maken met gemeentelijk bestuur. Maar we weten ook dat als het gaat om de energietransitie de toekomst de wetgeving inhaalt. Een transitie is dynamisch. Dus wanneer uitkomsten van lokale participatietrajecten anders zijn dan de gemaakte keuzes in de RES (maar wel bijdragen aan de doelen) dan is de uitkomst van participatie leidend.

- In Zeeland belemmeren bestuur en regelgeving zo min mogelijk lokale energie-initiatieven. Ook bij projecten die niet als zodanig in de RES staan maar wel bijdragen aan de RES-doelen.

Uitgangspunten RES-projectparticipatie

Alle projectparticipatietrajecten moeten vanzelfsprekend voldoen aan de RES-voorwaarden voor goede participatie en de eerder genoemde uitgangspunten van beleidsparticipatie (tijd voor een professioneel participatietraject, Participatie is altijd maatwerk, Vroeg in het beleidsproces, Open gesprek, Iedereen kan in principe meedoen, Helder wat je waar van mag vinden, Eerlijke terugkoppeling).

Daarnaast vinden wij bij regionale en lokale projectparticipatie belangrijk:

- Leuk en aantrekkelijk
- Goede communicatie over participatie: vooraf, tijdens en na
- Duidelijkheid over output participatietraject
- Met elkaar evalueren participatie
- Waar mogelijk/noodzakelijk gemeentegrensoverschrijdend
- Waar mogelijk gebiedsgericht (in combi met andere opgaven)

Participatiemomenten

In de Zeeuwse gemeenten organiseren we RES-participatie op o.a. de volgende momenten:

- Bij het realiseren van een lokaal klimaatplan
- Bij de vertaalslag van het RES-doel (55% CO₂-uitstootreductie in 2030) naar kleinere, korte termijn doelen in een gemeente (bijvoorbeeld 30% energiebesparing in 2025)
- Bij elk afzonderlijk energie-opwek-project in de gemeente
- Wanneer er actuele thema's zijn waar energie onderdeel van is zoals klimaatadaptatie, circulaire economie of bij omgevingsvisies
- Bij gemeentegrensoverschrijdende projecten
- Als onderdeel van andere gemeentelijke participatietrajecten over de leefomgeving

7. Evaluatie RES-participatie

- Op RES-niveau verzamelen we kennis over de verschillende RES-gerelateerde participatietrajecten in Zeeland. Daarbij vindt ook toetsing aan de RES-participatiestrategie plaats.
- Kennis over en ervaring met de verschillende Zeeuwse participatietrajecten wordt gedeeld via de ZEA-website. Eventuele verbeterpunten worden verwerkt in de volgende versie van de RES-participatiestrategie.

8. Participatie en wetgeving

Bij het opschrijven van deze visie is de nieuwe Omgevingswet en de ‘Wet versterking participatie’ nog niet in werking (naar verwachting 1 januari 2024). In de nieuwe wet zijn straks een aantal zaken rond participatie wettelijk vastgelegd, waaronder borging van participatie bij het opstellen van een omgevingsvisie of -plan, programma’s en projectbesluiten en een motiveringsplicht (de verplichting om te laten zien hoe inwoners betrokken zijn bij plan- of besluitvorming).

Hoewel het dus nog niet wettelijk vastligt worden er voor zon- en windprojecten gelukkig al wel veel participatietrajecten doorlopen. En natuurlijk is op dit moment wel in een aantal wetten opgenomen hoe de omgeving invloed kan uitoefenen op beleid, bijvoorbeeld door een reactie te geven, een zienswijze in te dienen, bezwaar of beroep aan te tekenen. Deze wetten zijn: Algemene wet bestuursrecht, Wet ruimtelijke ordening, Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, Gemeentewet en Provinciewet.

9. Bijlage I Participatiemiddelen

Participatiemiddel	Fase	Doel	Doelgroep
Dorps-/wijkgesprek, marktgesprek	Beleidsfase, projectfase	Informereren, raadplegen	Inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties per dorp, wijk of buurt
Keukentafelgesprek	Beleidsfase	Raadplegen	Inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties
Inspraakavond	Beleidsfase	Informereren, raadplegen	Inwoners, georganiseerde stakeholders, maatschappelijke organisaties
Werk-/gebiedsatelier	Beleidsfase, projectfase	Adviseren, co-produceren	Inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties per dorp, wijk of buurt
(Online) enquête	Beleidsfase	Raadplegen	Inwoners, ondernemers
Participatieplatform	Beleidsfase, projectfase	Informereren, raadplegen, adviseren	Inwoners
Swipocracy (online peilingtool)	Beleidsfase	Raadplegen	Inwoners
Pubquiz	Beleidsfase, projectfase	Informereren	Inwoners
Burgerberaad	Beleidsfase	Co-produceren	Inwoners
Burgerforum, omgevingsadviesraad	Beleidsfase, projectfase	Adviseren	Inwoners
Participatieve Waarde Evaluatie (PWE)	Beleidsfase	Adviseren	Inwoners
Klimaat-/energietop	Beleidsfase	Raadplegen	Specifieke segmenten inwoners

10. Bijlage II Stakeholders

Organisatie	Beïnvloeders	Beslissers	Gebruikers	Uitvoerders	Meeweten	Meedenken	Meewerken	Meebepalen
Ondernemersverenigingen			x			x		
Dorpen voor morgen			x			x		
Docenten Kinder RES			x			x		
Zeeuwse bedrijven MKB			x			x		
Zeeuwse burgers			x		x	x		
Basisschool jeugd			x		x			
ZB				x		x		
Participatie Coalitie								
HZ Kenniscentrum				x		x		
Top sector Energie				x		x		
(Zeeuwse) SER				x		x		
ZLTO				x	x			
RUD				x	x			
VRZ				x	x			
RWS				x	x			
OZO				x	x			
Stedin				x	x			
Stichting Publieke Belangen Zeeland	x				x			
ZE A netwerk		x			x			
Stedin		x			x			
Tennet								
Waterschap		x			x			
RES Publieke Stuurgroep		x						x
Wethouders		x						x
ZE A Stuurgroep		x						x
ZE A Kernteam		x						x
Ambtenaren Duurzaamheid				x				x
Ambtenaren Participatie				x				x
Ambtenaren Provincie	x						x	
NOW (Zeekraal rapport)				x			x	
B&W gemeenten		x					x	
Gemeenteraden		x					x	
VZG		x					x	
Zmf	x						x	
Bouwend Zeeland	x						x	
Techniek NL - Zeeland	x						x	
VNO NCW	x						x	
Programmateam GO	x						x	
Jouw Zeeland	x						x	
Jong RES	x						x	
NPRES				x		x		
Huis van de Techniek	x					x		
Arbeidsmarktregio	x					x		
Zeeuwind	x					x		
Innovatiepunt KAAP	x					x		
Scalda				x		x		
UCR				x		x		
NME Zeeland				x		x		
Zeeuws klimaatfonds	x					x		

11. Bijlage III Opbrengst werksessie RES-participatiestrategie 2 februari 2023

De belangrijkste opbrengsten van de plenaire sessie over beleidsparticipatie:

- Zorg vooraf steeds voor een zorgvuldige stakeholdersanalyse om te bepalen wie in welke fase van beleidsvorming participeert
- Betrek inwoners in een zo vroeg mogelijk stadium bij beleid over gebiedsontwikkeling en locatiekeuze
- Borg een zo groot mogelijke diversiteit van participanten
  - Energietransitie gaat iedereen aan, dus probeer dat ook te reflecteren in het participatieproces (van jong tot oud)
- Knip beleidsparticipatie op in thema's voor participatie
  - Participatie op onderwerp
- Zorg dat mensen die participeren daar bekwaam in zijn/kunnen worden
  - Aandacht voor informeren en op niveau brengen
- Zorg voor een betere vertegenwoordiging van inwoners in de RES-stuurgroep
  - Inwoner in de RES-stuurgroep
- Meer aandacht voor participatie van onderaf
  - Ervaringsdeskundigen van Renewable Energy Communities betrekken bij beleid
- Borg toetsing en monitoring van beleidsparticipatie
  - Toetsers bij beleid betrekken
  - Vooraf bepalen wanneer participatie goed is

De belangrijkste opbrengsten van de drie sessies over procesparticipatie:

- Creëer als gemeente en als regio een stimulerende en inspirerende omgeving voor energie-initiatieven
  - Veel informatie en voorbeelden
  - Werk mee om remmende regelgeving te veranderen (omgevingsvisie, monumentenzorg, ...)
  - Zorg dat mensen kunnen participeren
    - Leid op, coach, adviseer, begeleid
  - Wees bereid dingen anders te doen als dat is wat inwoners willen
  - Maar vooraf duidelijke afspraken met gemeenteraad over wat er gebeurt met de uitkomsten van de participatie
- Zorg dat participatie aantrekkelijk is
  - Voor iedereen toegankelijk
  - Begrijpelijk
  - Leuk!
- Vertaal als gemeente samen met je inwoners en ondernemers de RES-doelen naar lokale doelstellingen
  - Bijvoorbeeld '30% energiebesparing in 2025' en werk daar samen aan

- Zorg bij elk project dat er van tevoren nagedacht wordt over hoe iedereen kan mee profiteren, dus juist ook mensen met een klein inkomen, particuliere huurders, studenten, ...
- Stimuleer als gemeente het ontstaan van lokale energie-initiatieven
  - Door het organiseren van informatiebijeenkomsten waarin voorbeelden worden gepresenteerd (Serooskerke, Stroomversnellers, 's Heer-Hendrikskinderen, ...)
  - Door mensen actief te ondersteunen, te laten zien wat mogelijk is en hoe, en ze gedurende het proces te begeleiden
- Hou in de gaten wat er al lokaal gebeurt (in de eigen gemeente of daarbuiten) en sluit aan op (sluimerende) initiatieven
- Maak de taart groter, kijk bij lokale participatietrajecten niet alleen naar energie-gerelateerde belangen
  - Bijvoorbeeld ook naar leefomgeving (omgeving profiteert niet alleen van energieopbrengst maar een energieproject maakt voortbestaan of ontwikkeling van andere voorzieningen mogelijk (supermarkt, zwembad, speeltuin, ...))
- Zorg dat iedereen kan participeren bij lokaal eigendom, leg de (financiële) inlegdrempel niet te hoog
  - Ook kleine projecten en/of opknippen van grote projecten zodat iedereen mee kan doen
- Organiseer participatietrajecten altijd professioneel en zorgvuldig
  - Communiceer helder vooraf, tijdens en na afloop
  - Zorg voor een goede moderator
  - Zorg voor een gelijk kennisniveau
- Zorg dat er altijd jongeren deelnemen, het gaat over hun toekomst!
  - Bereik ze waar ze zijn (verenigingen, scholen, universiteit)
  - Op de manier die ze past (TikTok, panels, Insta ...)
- Zorg dat ook ouderen en andere (minder taal- of digitaalvaardige) doelgroepen kunnen participeren zoals het hun past
- De spelregels moeten vooraf voor iedereen duidelijk zijn
  - Heldere doelen en kaders
  - Goede terugkoppeling
- Denk bij participatie ook buiten bestaande kaders en regelgeving
  - De toekomst haalt de wetgeving in
- Maak participatietrajecten zo makkelijk mogelijk voor iedereen en geef keuze in manier van deelname
  - Varieer in tools: naast werksessies ook digitale vragenlijsten, TikTok polls, ...
- Leg participatievragen over energie ook altijd voor op scholen
- Sluit met lokale participatietrajecten waar mogelijk aan op bestaande structuren en verenigingen
  - Ondernemersverenigingen, sportclubs, dorpsraad, ...
- Breng groepen stakeholders samen rond gezamenlijke thema's en/of gedeelde belangen
- Organiseer waar nodig de participatie gemeentegrensoverschrijdend in samenwerking met buurgemeente en/of RES-regio
- Zorg dat elk dorp zijn eigen energiecoöperatie heeft.

12. Bijlage IV Opbrengst werksessie RES-participatiestrategie 23 maart 2023

De belangrijkste opbrengsten van de drie gespreksgroepen:

1. Lokaal eigendom:

- Lokaal eigendom is wanneer de omgeving doorslaggevend zeggenschap heeft in: bedrijfsvoering en (bestemming van) resultaten
- 50% is het streven: bij elk project geldt een inspanningsverplichting
- Vraag is of het juridisch af te dwingen is (bijvoorbeeld bij private projecten?)
- Suggestie om eisen 50% op te nemen in omgevingsplan
- Bij vaststelling vorm van lokaal eigendom gebruik maken van dorpskernen en wijkraden (zij kunnen inschatten welke belangen er in dorp spelen)
- Lokaal eigendom moet maatwerk zijn, geen verplichting
- Regelen van lokaal eigendom (en handhaven) is veel werk, wie heeft daar binnen gemeente tijd voor?
- We moeten ervoor zorgen dat 50% eis niet in voordeel van de mensen is die het kunnen betalen (en er dus profijt van hebben)
- Voorkomen kloof, kwetsbare doelgroepen hebben niet de financiën en/of kennis en kunde om mee te doen, terwijl zij het voordeel (goedkopen energie) het hardste nodig hebben
- Onduidelijk waar (gemeente/provincie) en in welk beleid lokaal eigendom geregeld moet worden
- Zeggenschap op projectniveau = lokaal eigendom
- We moeten zorgen dat er geen aandelenmarkt kan ontstaan
- Realisatie dat financiële inbreng niet voor iedereen mogelijk is, dus meer kijken naar constructies waarbij kosten/baten goed verdeeld zijn
- Er bestaan ook mengvormen (Floating Solar, Krammer, Koudekerke, Groede ZCZ)
- We zouden een risicoladder moeten ontwikkelen waarbij onderaan ladder *omgevingsfonds* en bovenaan ladder *aandelen* met een oplopend risicoprofiel
- Het 50% streven mag niet remmend gaan werken op ontwikkeling van projecten die bijdragen aan duurzaamheidsdoelstelling
- Per gemeente moet een visie ontwikkeld worden, waarin ook de 50% gedefinieerd wordt op basis van toekomstig energieverbruik

•

2. Participatie in RES-beleid

Ideeën participatie inwoners:

- Roadshow/online inlooptour
- De Denk- doe-bus/lokaal infomeren van inwoners
- RES-route met stands waarbij geparticipeerd kan worden. Informatie brengen, zodat de inwoner kan zien wat er is, wat er kan en wat hij/zij zelf kan doen
- Informatie delen via wijk-, dorps- en stadsraden

- Ter plaatse in wijken leuke, relevante, concrete informatie delen waar inwoners meteen iets mee kunnen doen
- Informeren en eventueel vragen te reageren

Ideeën participatie ondernemers:

- Ondernemers weten graag wat eraan komt in de toekomst. Nodig ze uit in de regio.
- Ondernemers zijn druk en overvraagd. Praat ze bij tijdens bestaande bijeenkomsten waar ze toch al zijn en stel ze pakkende vragen
- Enquêteren naar ervaringen en vragen over wat gaat goed en wat kan beter

Ideeën participatie hoe je vanuit je eigen organisatie graag zou participeren in het RES-beleid:

- Korte informatieve berichten gespecificeerd op doelgroep/informatie
- Verdiepende sessies voor doelgroepen (verder dan afhankelijk en/of niet-afhankelijk)
- Bouwend Zeeland denkt graag mee over beleidsvorming RES GO
- HZ wordt nu slechts op bestuursniveau bij processen betrokken. Waarom HZ, UAS, UCR en Scalda niet aanhaken bij thema's RES 2.0?

Samenvatting uitkomsten gesprek Beleidsparticipatie RES 2.0 door inwoners:

- Het RES-beleid leeft niet bij de inwoners, het is te complex. We moeten het zo concreet mogelijk maken voor inwoners. De gemeenten hebben hier een grote rol in
- Betrek inwoners, vanuit gemeenten én vanuit het ZEA/RES. Waar mogelijk zo klein, concreet en lokaal mogelijk
- Inwoners niet individueel bij het RES-beleid betrekken, dat is te abstract. Betrek ze via een belangenorganisatie
- Als je inwoners betreft, duidelijke kaders stellen en verwachtingen managen waar ze wel en niet iets van mogen vinden.
- Zelf de hoofdlijnen bepalen en inwoners vooral lokaal over concrete onderwerpen laten participeren
- Vanuit de RES zou je inwoners via een enquête kunnen laten meedenken en/of laten reageren
- Gebruik eventueel een Burgerkamer
- Gemeenteraden goed betrekken bij de RES en regelmatig meenemen in de energietransitie
- Het ZEA/RES mag gemeenten helpen met het (gezamenlijk) organiseren van participatie en/of het delen van kennis, mankracht en tools
- Duidelijk communiceren naar inwoners over welke smaken er zijn en wat de gevolgen van de keuzes zijn
- Inwoners ergens over informeren en daarna vragen wat ze ervan vinden, zoals bijvoorbeeld het concept RES 2.0 voorleggen of RES 1.0 evalueren

3. Rolverdeling ZEA / Gemeenten

Aanvullingen rol ZEA

- Deel de resultaten van evaluatie van participatietrajecten met alle gemeenten
- Maak gebruik van het Zeeuwse participatienetwerk voor het delen van kennis
- Leg goede voorbeelden vast
- Participatie is voor het ambtelijk en bestuurlijk apparaat nog leerproces, maak als provincie en gemeenten die reis samen
- Zorg voor een taskforce die ervaring in participatie deelt en helpt bij start projecten

- Deel participatiekennis niet alleen met gemeenten maar ook met inwoners
- Ondersteun gemeenten in proces
- ZEA coördineert en is linking pin naar NPRES
- Een eenduidige evaluatieaanpak waarvan de resultaten tussen de gemeenten gedeeld worden
- ZEA heeft coördinerende rol: vertaal consequenties van beleid voor gemeenten

Aanvullingen rol gemeenten

- Zorg dat er ook altijd afstemming is met buurprovincies (niet alleen buurgemeenten)
- Gemeente organiseert participatie voor inwoners of ondernemers of bedrijventerrein
- Voor lokaal eigendom gaat het niet alleen over inwoners maar ook ondernemers, betrek die ook in de participatie
- Aandacht voor borging participatie bij gemeenten
- Zorg voor zorgvuldige interne en externe stakeholdersanalyse bij projecten
- Neem voorwaarden participatie op in gunningscriteria
- Informeer de raad goed over participatie
- Maak in de uitvoering van participatie gebruik van ondernemers

Aanvullingen algemeen

- Geef duidelijkheid over hoe participatie georganiseerd wordt en door wie
- Bij elk participatietraject moeten de kaders duidelijk zijn
- Verwachtingenmanagement is altijd belangrijk